

Een universitaire canon

De Academische Boekengids 24, december 2000, pp. 10.

De culturele bagage van de gemiddelde Nederlandse student is een ratjetoe. Er bestaat geen standaardpakket, geen culturele canon. Waarom niet? Er wordt niet of nauwelijks over het onderwerp gediscussieerd. Hoe komt dat, en is het ernstig? Twee observaties, drie vragen. Dat is de overzichtelijke inhoud van het vervolg.

De Nederlandse universitaire studieprogramma's zijn doorgaans gericht op één afzonderlijke discipline. Een student studeert filosofie, psychologie of natuurkunde, niet een multidisciplinaire combinatie van vakken. Academische vorming is geen apart onderdeel, maar wordt via vakstudie verworven. Algemene ontwikkeling en culturele vorming staan niet op het universitaire rooster. De universiteit rekent die niet tot haar taak. Ze worden verondersteld bij aankomst aanwezig te zijn (verworven in het vwo of elders opgedaan). Voor onderhoud en uitbreiding moet je niet bij de universiteit zijn, culturele ontwikkeling is een kwestie van persoonlijke keus en smaak. Je kunt het doen of laten, net als roeien, pianospelen of Italiaans leren. Dus valt er geen peil op te trekken. Dé culturele canon voor de Nederlandse student bestaat niet.

Culturele ontwikkeling op universitair niveau bestaat niet in Nederland. Het kan ook anders. Aan de meeste Britse en Noord-Amerikaanse universiteiten is de eerste fase van het universitair programma gericht op een brede academische ontwikkeling, inclusief culturele vorming. De op een discipline gerichte studie begint pas daarna. Als culturele vorming onderdeel is van het universitaire curriculum, wordt ze onontkoombaar op gezette tijden inzet van debat. Geprogrammeerde culturele ontwikkeling veronderstelt eindtermen: een faculteit moet weten wat culturele bagage inhoudt op academisch niveau, wil ze een studieprogramma kunnen aanbieden. Er moeten keuzes worden gemaakt en verantwoord. Dat gebeurt overzee dan ook, met soms felle discussies als gevolg: is de culturele canon niet verouderd, wordt hij niet te sterk bepaald door van oudsher dominante elites, is hij niet wereldvreemd?

In Nederland gebeurt dat niet, en wordt er bijgevolg niet of nauwelijks over culturele vorming op academisch niveau gedacht. Het onderwerp slaapt.

Dat betekent overigens niet dat iedereen tevreden is. Integendeel, er wordt danig geklaagd, over lacunes in de algemene ontwikkeling van de studenten, beperkte culturele interesse, slechte schrijf- en spelvermogens, en magere talenkennis. Kennelijk weten de klagers wat je zou mogen verwachten van studenten, over welke culturele bagage een afgestudeerde hoort te beschikken. Kennelijk bestaat er een impliciete culturele canon: als je aan een universiteit hebt gestudeerd, hoor je de Acropolis te herkennen, van Bohr te weten, Willem de Kooning te kunnen thuisbrengen, iets zinnigs over Wittgenstein te kunnen beweren en Zappa te kennen. Anders ben je op z'n best een intellectuele barbaar.

We hebben met andere woorden te maken met een typisch Nederlands geval: expliciete eisen stellen doen we niet, we laten het aan de studenten over zelf te beslissen of ze zich op academisch niveau cultureel zullen ontwikkelen of een doorsnee krantenlezer willen blijven; maar als er het een en ander aan schort, blijkt de impliciete norm stevig genoeg om te klagen, verwijten te maken en buiten te sluiten. Dat lijkt me unfair, zoiets als een geheime wet of een onzichtbaar stoplicht.

Ik vind het bovendien machtsmisbruik van de impliciet heersende elite. Waarover niet gesproken wordt, dat blijft buiten discussie en dat wordt niet op zijn deugdelijkheid getest. En een culturele norm, of hij nu impliciet is of niet, hoort ter discussie te staan, moet vatbaar zijn voor aanpassing, dient zijn bestaansrecht op een open forum te bewijzen.

In de komende jaren wordt het Nederlandse universitaire programma, evenals in Engeland en Noord-Amerika, in twee fasen aangeboden. Dat lijkt me een goede gelegenheid om in de eerste fase expliciet te doen aan culturele vorming, niet om de taak van het vwo over te nemen, maar om daarop voort te bouwen, zodat iedere student aan het eind van de eerste fase algemeen cultureel ontwikkeld is op universitair niveau. Het zal blijken niet eenvoudig te zijn de culturele canon te expliciteren en het zal zonder twijfel aanleiding tot veel discussie geven. Als het juist is dat in Nederland culturele smaak en kennis wel degelijk worden gemeten, zij het met impliciete maatstaven, dan is openbaar debat over die normen zeer welkom.

Ik begon met twee observaties en drie vragen. Ik heb de vragen beantwoord en twee nieuwe stellingen geformuleerd. Culturele vorming op academisch niveau behoort tot de taken van de universiteit. Over de inhoud van die vorming zal, zeker binnen de universiteit, de nodige discussie gevoerd moeten worden. Die zal zonder twijfel niet tot één nationale culturele canon leiden, maar wel voortaan de universiteiten sieren die deze taak serieus opvatten.

Sijbolt Noorda is voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam.